

Stadionova ústava (4. března 1849)

Částka I. O říši

§ 1. Císařství Rakouské dělají následující země korunní:

Arciknížectví Rakouské nad Enží a pod Enží, vojvodství Salcburské, vojvodství Štýrské, království Illyrské, ježto se skládá: z vojvodství Korutanského, z vojvodství Krajinského, z pokněžíného hrabství Gorice a Gradišče, z markrabství Istrie a z města Terstu s jeho územím - pokněžíné hrabství Tyrolské a Voralberské, království České, markrabství Moravské, vojvodství Horního a Dolního Slezska, království Haličské a Vladimírské a vojvodstvími Osvěčimským a Zatorským a s velkovojvodstvím Krakovským, vojvodství Bukovina, království Dalmatské, Charvátské a Slavonské s Chorvatským pomořím, městem Rěkau a k tomu náležitým územím, království Uherské, velkoknížectví Sedmihradské, v to zahrnujíc zemi Saskau a k tomu přivtělené stolice Krásná, Střední Szolnok a Zárand, pak kraj Kovarský a město Ziláh /marka Zillská/, území hranic vojenských a království Lombardo-Benátské.

§ 2. Tyto země korunní dělají svobodné, samostatné, nerozdílné a nerozlučné ústavní dědičné mocnářství Rakouské.

§ 3. Hlavní město říše císařské a sídlo moci říšské jest Vídeň.

§ 4. Jednotlivým zemím korunním pojišťuje se jich samostatnost v mezích takových, jež tato ústava říšská ustanovuje.

§ 5. Všichni národové mají rovná práva a každý národ má neporušené právo k chování i vzdělávání národnosti své a svého jazyka.

§ 6. Meze říše i jednotlivých zemí korunních změněny býti mohou jen zákonem.

§ 7. Celním a tržebním územím jest říše celá, cla mezizemní pod žádným právním důvodem zřizována býti nemohou, a kdež taková mezi jednotlivými částkami území říšského nyní jsou, má se zrušení jich co nejspíše možné způsobiti. Vyhrazování jednotlivých míst neb částí územních z území celního a připojování k němu území cizích zůstávají se moci říšské.

§ 8. Znaky a barvy císařství a jednotlivých zemí korunních zůstanou.

Částka II. O císaři

§ 9. Koruna říše a každé jednotlivé země korunní dědična jest v domě Habsbursko-Lotharinském, podlé pragmatické sankce a podlé řádu domu rakouského.

§ 10. Co zákonové domovní ustanovují o plnoletosti trůnního nástupce, pak o zřízení poručenství nebo regenství /vlády/ zůstává v platnosti.

§ 11. Císař přijímá k dosavadním svým titulům také ještě titul velkovojvody Krakovského a vojvody v Bukovine.

§ 12. Císař korunován bude jako císař Rakauský, obšírněji toho ustanovení obsaženo bude v nařízení zvláštním.

§ 13. Císař při korunování přísahati bude na ústavu, kterážto přísaha vykonávána bude od nástupců jeho při korunování, jakož i od regenta /vladaře/ při nastoupení v regenství.

§ 14. Císař jest posvátný, neporušený a neodpovědný.

§ 15. Císař vykonává vrchní velitelství nad veškerou zbrojnou mocí buď osobně, nebo skrze své vůdce.

§ 16. Císař rozhoduje o vojně i o pokoji.

§ 17. Císař přijímá i vysílá vyslance, i uzavírá s cizími mocnostmi smluvy.

Taková ustanovení ve smlouvách těchto, ježto vzkládají na říši nová břemena, potřebují přivolení sněmu říšského.

§ 18. Císař prohlašuje zákony a vydává toho se týkající nařízení.

Ku každému opatření třeba jest, aby bylo spolu podepsáno od jednoho odpovědného ministra.

§ 19. Císař ustanovuje i propouští ministry, dosazuje na úřady ve všech odvětvích služby státní, i propůjčuje, řády a vyznamenání.

§ 20. V celé říši vykonává se právo jménem císařovým.

§ 21. Císaři přísluší právo k udělování milosti, ke zmírňování trestu a k odpouštění jeho /amnestování/, vyhrazující obzvláštní nařízení, co se týče ministrů.

§ 22. Právo mincovní vykonává se jménem císařovým.

Částka III. O říšském právu občanském

§ 23. Všichni národové říše mají jen jedno obecné rakouské říšské právo občanské. Zákon říšský ustanoví, pod kterými výnimkami lze rakouského říšského práva státního nabýti, je vykonávati a jeho pozbyti.

§ 24. V žádné zemi korunní nesmí mezi příslušníky jejími a příslušníky jiné země korunní jaký rozdíl býti ve právu občanském ani v hrdelním, v řízení právním ani v rozdělení veřejných břemen.

Rozsudky soudů všech korunních zemí Rakouských, nabyvše moci právní, mají ve všech těch zemích stejnou platnost i mohou býti vykonány.

§ 25. Svobodné stěhování - se osoby v mezích říšských nemá obmezení žádného. Svoboda k vystěhování - se ze země jest obmezena v příčině státní jen povinností k vojenské službě.

§ 26. Všeliký způsob poddanství tělesného, všeliký závazek poddanosti nebo příslušnosti zrušen jest navždy.

Jakmile který otrok vstoupí na půdu rakouskou neb na rakouskou loď, jest proto svoboden.

§ 27. Všichni občané rakouští jsou sobě vespolek před zákonem rovni, i poddáni jsou stejnému osobnímu soudu.

§ 28. Veřejné úřady a služby státní jsou stejně přístupny všem, kdož k tomu jsou způsobilí.

§ 29. Vlastnota /majetek/ jest pod ochranou říše; i může jen pro veřejné dobré, za náhradu podle zákona, obmezena neb odňata býti.

§ 30. Každý rakouský občan říšský může ve všech částech říše nabývati statků nemovitých, i každý zákonem dovolený způsob živnosti vykonávati.

§ 31. Svobodné stěhování movitosti v mezích říše nikterak se neobmezuje. Odchodné z věcí movitostních, ježto jdou do země cizí, bráti se může jen tehdy, když se užívá práva vzájemného.

§ 32. Všeliká povinnost neb vykonávání, ježto záleží na statcích nemovitých, pocházejíc ze závazku poddanského nebo příslušenského, anebo z právního důvodu rozdělené vlastnoty, může býti vyplacena, a na časy budoucí nesmí při rozdělování vlastnoty na žádný statek nemovitý uvalována býti závada nevýplatná.

Částka IV. O obci

§ 33. Obci pojišťují se jakožto práva základní:

- a/ volba jejích zástupců;
- b/ přijímání údů nových do spolku obecního;
- c/ správa samostatná záležitostí jejích;
- d/ uveřejňování výsledků jejích hospodářství, a vůbec
- e/ veřejnost v jednání zástupců jejích.

Obširnější ustanovení základních těchto práv obcí, a zvláště čeho zapotřebí jest ku přijmutí do spolku obecního, obsahují zákony obecní.

§ 34. Zřízení obcí okresních a krajských k obstarávání společných jejich záležitostí vnitřních ustanoveno bude zvláštním zákonem.

Částka V. O záležitostech zemských

§ 35. Za záležitosti zemské prohlašují se:

I. Všecka nařízení týkající se

- 1. vzdělávání země;
- 2. veřejných staveb, ježto se zapravují z movitosti zemské;
- 3. ústavů dobročinných v zemi;
- 4. předběžných a konečných účtů zemských;

a/ nejen co se týče zemských příjmů ze spravování movitosti zemi náležité, ukládání daní k účelům zemským a užití úvěrku zemského, nýbrž i

b/ co se týče zemských vydání, řádných i mimořádných.

II. Obširnější nařízení v mezích zákonů říšských, co se týče

- 1. záležitostí obecních;
 - 2. záležitostí církevních a školních;
 - 3. dávání přípráže, pak opatřování a vkládání vojska do domů;
- konečně

III. Nařízení o předmětech takových, ježto se zákony říšskými přikazují k oboru působení moci zemské.

Částka VI. O záležitostech říšských

§ 36. Za záležitosti říšské prohlašují se:

- a/ všecky záležitosti, ježto se týkají panujícího domu císařského a práv korunních;

b/ zastupování říše i všech prospěchů jejích podle práva národního, zvláště pak zavírání smluv se státy cizími;

c/ poměry státu k církvi;

d/ vyšší vyučování;

e/ veškeré vojenství na zemi i moc námořní;

f/ říšské hospodářství, v to zavírajíc i korunní statky a panství říšská, čímž rozumí se movitost, kteráž se dotud znamenala jmény: statky státní, komorní nebo fiskální; říšské hornictví, pak monopoly říšské, říšský úvěrek, a veškeré daně i platy k účelům říšským;

g/ veškeré záležitosti živnostní a tržební, v to zavírajíc i plavbu, cla a banky, mincovnictví a hornictví i upravování míry a váhy;

h/ spojování říše řekami plavnými a silnicemi, železnicemi, poštami a telegrafy, vůbec veškeré stavby říšské;

i/ všecka zřízení i opatření, která směřují k zachování vnitřní bezpečnosti říše; konečně

k/ veškeré záležitosti, kteréž ústavou říšskou nebo zákony říšskými neprohlašují se za záležitosti zemské.

Částka VII. O moci zákonodárné

§ 37. Moc zákonodárná vykonává se v záležitostech říšských od císaře ve spojení se sněmem říšským, v záležitostech pak zemských od císaře ve spojení se sněmy zemskými.

Částka VIII. O sněmu říšském

§ 38. Obecný rakouský sněm říšský má býti ze dvou komor:

z koruny vrchní a z koruny nižší, a každého roku z jara bude od císaře svoláván.

§ 39. Sněm říšský shromažďuje se ve Vídni, může však od císaře svolán býti do místa jiného.

§ 40. Komora vrchní působovati se bude z poslanců, kteří pro každou zem korunní voleni budou od jejího sněmu zemského.

§ 41. Počet poslanců do komory vrchní obnáší polovici počtu toho, kterýž podle ústavy náleží do komory nižší.

Rozdělení počtu toho ustanoví se zákonem volebním tak, aby každá země korunní posílala po dvou údech zemského sněmu svého za poslance, i aby počet ostatních rozdělen byl podle poměry lidnatosti mezi všechny korunní země.

§ 42. Tito dva údové sněmu zemského, z každé země korunní ke sněmu říšskému vyslaní, musí býti v úplném používání práv občanských i politických, musí též býti občany říše rakouské nejméně od pěti let a míti nejméně čtyřicet let věku svého.

Ostatní údové komory vrchní mohou od sněmu zemských voleni býti jen z takových občanů říšských, kteří mají výše řečené obecné vlastnosti osobní, a v říši nejméně po pěti stech zlatých stříbra přímé daně platí.

V těchto zemích korunních, kdež počet takových říšských občanů, kteří platí po pěti stech zlatých stříbra přímé daně, nedosahuje poměry jednoho na šest tisíc duší, dosadí se ten počet až do té poměry z takových říšských občanů, kteří podlé uložené daně potom nejprve následují.

§ 43. Komora nižší způsobuje se přímou volbou lidu.

Volen býti může každý říšský občan rakouský, kterýž jest plnoletý i v úplném užívání práv občanských i politických a který buď platí výročně sumu přímé daně, v zákoně volebním ustanovenou, anebo který, neplatě žádné přímé daně, podlé osobní vlastnosti své v některé obci korunní země rakouské požívá činného práva volebního.

§ 44. Volby do komory nižší vykonávají se po okresích a na místech, které zákon volební ustanovuje; týž zákon vyměřuje také počet poslanců dle lidnatosti. Počet ten má se ustanovit tak, aby pokaždé na sto tisíc duší přišel nejméně jeden poslanec.

Zákon volební ustanoví v každé zemi korunní výroční sumu přímé daně, o kteréž v paragrafu předešlém dotčeno hledně k obzvláštním jejím poměrům, i držeti se bude přitom té zásady, aby ta suma na venkově a v městech do desíti tisíc duší neobnášela méně nežli deset zlatých stříbra, i aby v žádném případě ustanovovati se nesměla výše než na dvacet zlatých stříbra.

§ 45. Aby kdo býti volen mohl do nižší komory, musí sám míti právo volební, i býti v úplném požívání práv občanských i politických, musí též býti říšským občanem rakouským nejméně od 5 let a míti nejméně třicet let věku svého.

§ 46. Hlasování při volbách do komory vrchní i nižší jest ústné a veřejné.

§ 47. Zvolencům, kteří mají veřejný úřad, dovolení odpírati se nesmí.

§ 48. Vezme-li který úd sněmu říšského na se placený státní úřad, podrobiti se musí nové volbě.

§ 49. Údové komory vrchní voleni budou na deset let, údové nižší komory na pět let po sobě pořád zběhlých. Po projití mandátu svého mohou býti opět voleni.

§ 65. Císař, jakož i každá z obou těch komor, má právo zákony navrhovati.

§ 66. K zákonu každému třeba jest společného sjednocení císaře a obou komor sněmovních. Návrhy k vydání zákonů, kteréž od jedné obou těch komor aneb od císaře nebyly přijaty, v témž sedání znova předneseny býti nemohou.

§ 67. Sněmu říšskému přísluší účastnost v zákonodárství o záležitostech takových, které v této ústavě poznamenány jsou za záležitosti říšské.

§ 68. V zákonodárství o záležitostech říšských mají podíl poslanci ze všech zemí korunních. Tato společná podílnost platí také o zákonodárství ve právu občanském, ve právu trestním ve zřízení a řádu soudním.

§ 69. Císař sněm říšský odročuje a zavírá, i může také každého času naříditi, aby sněm říšský celý nebo jedna jeho komora se rozešla.

Jest-li sněm říšský odročen, aneb jen i jedna jeho komora rozpuštěna, má se v sedání obou komor bez prodlení přestati.

Nové svolání sněmu říšského, když byl rozpuštěn, musí se státi ve třech měsících po rozpuštění.

Částka IX. O zřízeních a sněmích zemských

§ 70. Země korunní, v § 1. jmenované, zastupovány budou od sněmů zemských v záležitostech takových, ješto ústava říšská neb říšští zákonové prohlašují za záležitosti zemské.

§ 75. Hranice vojenská, jsouc k ochraně celitosti říše, zůstává se ve svém vojenském zřízení, a poddána bude i nadále výkonné moci říšské jakožto podstatná částka vojska říšského. Zvláštní zákon pojistí obyvatelům hranice vojenské v poměrech držebností jejich týchž ulehčení, kteráž udělena byla příslušníkům ostatních zemí korunních.

§ 77. Všecky ostatní země korunní obdrží svá vlastní zřízení zemská.

Zřízení stavovská nemají platnosti.

§ 78. Sestavení sněmů zemských má se státi tak, aby se přitom hledělo ke všem prospěchům zemským. Poslanci do nich povoláni budou volbou přímou.

§ 79. Práva a zvolnosti, které náležejí k působnímu okresu zastoupení zemského, budou se vykonávati buď sněmy zemskými samými, aneb zemskými výbory od nich zvolenými.

§ 80. Každému sněmu zemskému pojistí se právo a účastenství v dávání zákonů v záležitostech a k navrhování zákonů, jakož i právo bdíti nad vykonáváním zákonů zemských.

Shodnutí císaře a sněmu zemského potřebí jest ku každému zemskému zákonu.

Částka X. O moci výkonné

§ 84. Moc výkonná v říši celé i ve všech zemích korunních jest jedna a nedílná. Přísluší výhradně císaři, kterýž ji vykonává skrze odpovědné ministry a jim poddané úředníky a zřízené osoby.

§ 85. Bude-li které společnosti neb komukoli svěřen díl moci výkonné, může se to státi jen tak, by mohlo býti odvoláno, a koruna vždy právo má u vykonávání svěřeného dílu výkonné moci učiniti opatření jiné.

§ 86. Vykonávání a v platnost uvádění zákonů zemských, jakož i ve skutek uvádění rozhodnutí takových, kteráž vydána byla od sněmovních zemských výborů v mezích působení jim ústavou vyměřeného, přísluší moci výkonné.

§ 87. Když sněm říšský anebo zemský pohromadě není, a potřebí jest pilných, zákony nevyměřených nařízení, kdež i spolu hrozí nebezpečností říši neb korunní zemi: v té případnosti má císař právo učiniti potřebná opatření, pod odpovědností ministrův, s prozatímní mocí zákonní, avšak s povinností tý, aby důvody a výsledky toho předložil sněmu říšskému anebo zemskému, když se tohoto dotýče.

§ 88. Ministři mají správu v říši i v jednotlivých zemích korunních řídit, opatření k tomu náležitá vydávati, i nad tím bdíti, aby zákony říšské i zemské měly svůj průchod.

§ 92. Pro každou zem korunní ustanoví císař náměstníky, kteří jakožto zřízení nástrojové moci výkonné povoláni i povinni budou nad tím bdíti, aby zákonům říšským a zemským zjednan byl průchod, i pečovati o řízení záležitostí vnitřních v okrese jich úřední moci.

§ 93. Náměstníkové mají právo do sněmů zemských přicházeti sami, nebo své zřízené komisary posílati, i každého času ujmouti slovo.

Ve hlasování sněmů zemských mají podíl jen tehdaž, když jsou jeho údy.

§ 94. Náměstníkové jsou ve svém vedení věci z toho odpovědny, aby zákony říšské i zákony země korunní, jíž se dotýče, náležitě se zachovávaly i nad jich platností se bdělo.

§ 95. Výkonná moc říšská může náměstníkům i všem úřadům jednotlivých zemí korunních svěřiti také obstarávání záležitostí říšských, aneb může je jinými zřízenými osobami ve všech částech říše dáti spravovati.

Částka XI. O říšské radě

§ 96. Po boku koruny a výkonné moci říšské zřízena bude říšská rada, kteráž ustanovena býti má k tomu, by svou poradou působila ke všem záležitostem takovým, v kterých od výkonné moci říšské za dobré zdání své bude požádána.

§ 97. Údové rady říšské ustanoveni budou od císaře; při ustanovování jich má se co možné hleděti k rozličným částem říše.

§ 98. Zřízení a působení okres rady říšské ustanoven bude obzvláštním zákonem.

Částka XII. O moci soudcovské

§ 99. Moc soudcovská vykonávati se bude samostatně od soudů.

§ 100. Všelická soudní moc vychází z říše. Na časy budoucí nemá býti žádných soudů patrimonialních.

§ 101. Žádný od státu zřízený soudce nesmí po konečném zřízení svém, vyjímajíc soudcův výrok, od úřadu svého na čas odstraňován ani propauštěn, aniž také, kdyžby toho sám nežádal, na jiné místo ke službě přikazován ani na odpočinutí dáván býti.

Toto poslední ustanovení však neplatí o dávání na odpočinek, ježto se podlé předpisů zákonných stává pro vzešlou nezpůsobilost ke službě, ani o takových změnách v osobách soudních, které proměnami ve zřízení soudním budou potřebny.

§ 102. Řízení soudní a správa mají od sebe rozděleny a samostatně býti zřízeny. Ve sporech o příslušnost mezi úřady správními a soudními rozhoduje úřad, kterýž k tomu zákonem bude ustanoven.

§ 103. Řízení soudní má býti vůbec veřejné a ústné.

Výnimky z té veřejnosti ustanovuje zákon, pro dobré pořádku a mravnosti.

Ve věcech trestních platiti má soud obviňovací, soudy porotní rozhodovati mají ve všech těžkých zločinech, jichž zákon obšírněji poznamená, potom při výstupcích politických a tiskových.

§ 104. Provedení výše dotčených zásad obecných, dle kterých budoucně řízení soudní má býti způsobeno, a úřad soudcovský vykonáván, jakož i jich uvedení v jednotlivých zemích korunních, šetříc přitom obzvláštních poměr každé země, zůstává se obzvláštním zákonům říšským, a pokud se dotýče /§ 68/, zákonům zemským.

§ 105. Ustanovení zákonů domových o soudu, k němuž soudové domu císařského přísluší, zůstávají v platnosti.

Částka XIII. O soudu říšském

§ 106. Zřízení býti má nejvyšší soud říšský, kterýž vkročovati bude z povinnosti úřadu neb na předešlou žalobu v případech těchto:

I. Jakožto soud rozsudní: ve věcech sporných mezi říší a jednotlivými zeměmi korunními, neb mezi jednotlivými korunními zeměmi mezi sebou vespolek, pokud tato věc nenáleží do oboru zákonodárné moci říšské.

II. Jakožto soud nejvyšší: v přerušování práv politických.

III. Jakožto soud vyšetřovací a nejvyšší rozhodovací:

a/ v žalobách na ministry a náměstníky, potom

b/ ve spiknutích a v odbojích proti mocnářovi neb

regentovi, a v případech svatozrady nebo zrady zemské.

§ 107. Sídlo soudu říšského jest ve Vídni, a zákon obzvláštní vyměří, kterak mají býti soudcové ustanoveni, hledíc k jednotlivým zemím korunním, mnoho-li jich býti má a které má býti soudní řízení.

Částka XIV. O říšském hospodářství

§ 108. Daně a platy k účelům říšským a zemským ustanoveny budou zákony.

Částka XV. O moci branné

§ 113. Branná moc ustanovena jest proto, aby hájila říši před nepřítelem vnějším, a uvnitř aby udržovala pořádek i pojišťovala vykonávání zákonů.

Dáno v Našem královském hlavním městě Holomauci dne čtvrtého Března léta spasení tisícího osmistého devět a čtyřicátého, říši Našich léta prvního.

František Jozef
L.S.

Schwarzenberg
Stadion
Krauss
Bach

Cordon
Bruck
Thinnfeld
Kulmer.

Citováno podle:

Kadlecová, M., Mates, P., Schelle, K., Vlček, E.: Dokumenty z dějin státu a práva na území ČSSR do roku 1938. Brno 1983, s. 88-97.